

Sicole

Li pluriyal

E walon, on mete ene marque do pluriyal a bråmint des mots. Å pus sovint, c' est **-s**, et i n' si prononce nén.

Avou des sustantifs (kimons nos)

On tchvå / des tchvås ; ene tcherete / deus tcheretes ; èn ouû d' Påke / ene banslete d' ouûs d' Påke ; on kerton d' maigue lård / troes kertons d' trelårdé ; dj' a spotchî on gros pû / Djôzef, vos avoz des pioues ; dji l' a cnoxhou å bal a Djedene / ele trinne dins tos les bals ; li tchvå a on gros djno / Harbouya k' a må ses djnos ; il a l' ouy ki gote / elle a des beas ouys ; dj' a stî rlaver l' schoupe å batch / a Rdû, gn aveut cwate batchs po-z abuvrer les vatches.

Avou des adjectifs

Li troye a coshlé 13 pouchlons, mins l' dierin, c' est on laid ptit rawtea / elle end a fwait deus, di laid ptits raculots.

Il est malén come on séndje / i sont malén s, ces efants la.

C' est ene likeur k' est diferinne del cene ki dj' atchtéve les ôtes côps / c' est deus letes diferinnes s.

Avou des ptits mots

Dji l' a rescontré la kéke tins / dj' a kéke s djonnes di lapén a vinde.

Tote li djoye k' elle a yeu, d' esse arivêye / c' esteut tote s bires sins alcol

Foû-rîles (ecsepcions)

Il est mo spepieus / Ces AFSCA la, c' est des spepieus verâts.

C' est l' minme pris / Ses pris sont trop hôt ; i n' vindrè rén.

Ça sint l' gâz / li neyon et l' radon, c' est deus gâz nôbes.

Cas des adjectifs femrins pluriyals metous padvant : pluriyal avou **-ès**

L' aiwe di Lesse est grosse / on a yeu les grossès aiwes.

Ci ptite djin la est bén binamêye / mes binamêyès djins, ...

La ene vete gurzale ; la ene noere gurzale / c' est do côrin ås vetès gurzales u ås noerès gurzales ?

Ene blanke sipene, c' est nén on purnalî / on dit l' les blankès moxhes volèt, c' est cwand i nive.

*Ci rîle la [cette règle, cette loi] n' est **nén** d' aplicâcion dins l' Årdene Nonnrece [Ardenne méridionale] : Libin, Bive, Bietris, Bouyon, ni so Couvén.*

Eciclopedeye :

Li djåzrene

Li djåzrene, c' est on djaene moxhon foirt corant dins les bouxhnisses et les paxhis.

Discrijhaedje

Li mâye di djåzrene a ene djaene tiesse, avou des brunès royés. Li djaene ridischind sol gavêye.

Li croupion est clair brun.

Les plomes di viernaedje [*rectrices*] sont blankes.

Li frumele et les djonnes n' ont nén tant des couleurs et sont pus roylés.

Vicaedje

Ele si rescontere purade la k' i gn a des âbes et des bouxhons nén trop spès: djårdéns d' plaijhance, orire des bwès, clairisses.

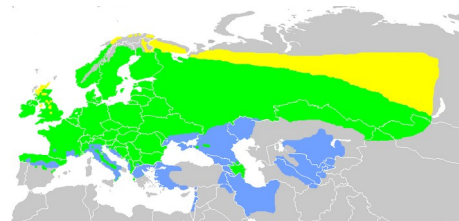
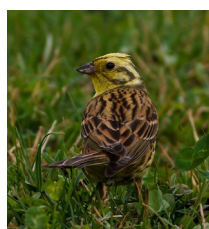
E l' ivier, on l' voet eto dins les tcherwaedjes et les semaedjes do waeyén-tins.

C' est on dmorant e l' Walonreye et dins ene grande pârteye di l' Urope. I n' est iviernant, sins î acover, k' e l' Espagne ey e l' Tourkeye.

Foû do poirtaedje å ni et l' acovâjhe, on l' pout rescontrer pa volêyes, maxhîs a des ôtes moxhons.

Ele pepeye al tere (come les pénsions) et nén dins les batchs ås grinnes (come les mazindjes).

Ele mousse co voltî e l' aiwe po s' î bagnî.

Sicrijheu e walon

Joseph Mignolet

C' est on grand scrijheu e walon, k' a skepyî a Lidje e 1893 ey k' a morou e 1973.

Il a scrît dispu 1918. Mins, dins les anêyes 1930, i va ovrer po les Edicions Rex, et divni on grand sotneu do pârti recsisse. C' est avou ç' pârti la k' i dvént senateur di 1936 a 1945.

Mins après l' guere, il est codâné come colaboreu, et on lyi disfind d' editer ses scrijhaedjes. Adon, i scrît al mwin, por lu et s' famille. Come li roman istorike :

Amour a l' Alambra

Di tos les payis d' l' Urope, l' Espagne est seur li pus oridjinå. Li voyaedjeu ki n' l' a måy vizité sel riprezinte come ene contrêye sour di l' Itåleye. Mins a schipe a-t i passé les Pirenêyes k' i s' croet pierdou e-n èn ôte monde.

Sâf les provinces do boird del mer, l' Espagne, c' est on payis severe et hôtin, côpé d' montagnes pelakes et sins verdeures, et d' grandissîmès plinnes.

Il î fwait pâjhûle come e-n ene celule di covint. Sins håyes ni bouxhons, les praireyes n' oyèt måy l' andoûlant gazouyaedje del fâbite u d' l' ôrimiele, mins dzeu les cresteas, les aigues et les moxhets brigandèt tant ki l' djournêye est longue, firs di esse les rwès des djårdéns sins limite do bleu cir.

E plin cour do payis, li voyaedjeu si piede télfeye des eures et des eures divins des stârêyes di tere å blé, ki l' anoyeus dongtaedje des pâtes, maxhî às côps d' serinete des crikions, hossèt todi. Mins cwand, moirt nâjhi do roter so les hadrineusès voyes, i s' rischape ashiau sol groubiote d' on horea, il a bea cweri après l' payizan k' a tcherwé, rahené, rôlé, semé ces tchamps la. I n' voet rén si ç' n' est al fene copete d' ene montagne, on viyaedje k' a l' air d' on ni abandné, etouré d' ene rwene di rampâr et d' ene tour d' awaite, k' el disfindént, do vî tins, disconte les Arabes.

Ces plinnes la fjhèt tuzer al grandeur del mer. Télfeye, on-z î aporçût, cial et la, on tropea d' troes cwate cints berbîs ki paxhèt tot boerlant...

Vouss vini cuzene Mareye ?

- I. Lisbete (Ls) :** Vouss vini, cuzene Mareye, / A Betleyem avou mi ? / Nos î voerans des merveyes / S' il est vrai çou k' on m' a dit. / **Mareye (Ma) :** Neni, ciete, i fwait trop froed; / Dji n' sâreu erî do feu.
- II. Ls :** O vén don, pôve edjalêye ! / Ti vouss broûler les musteas ? / Cwite tes djambes del tchiminêye / Et prind e t' bresse on banstea. / **Ma :** Po cwè fé ? Po wice aler ? / Qu' i gn a-t i k' est arivé ?
- III. Ls :** On dit, dji n' sai s' il est vrai / Ki l' Messeye nos est ouy né. / Les bierdjîs a grande cawêye / L' ont so m' fwè pâr assuré. / **Ma :** O ! k' savèt i, les bierdjîs ? Kî çk' elzî a-st anoncî ?
- IV. Ls :** L' andje Gabriyel, a meynute / Âs tchamps lzî a-st anoncî / Et les andjes avou leus flûtes / Djouwèt del muzike al mî. / **Ma :** Grand Diè ! dji n' è saveu rén ! / Djans ! Corans î tot radmint.
- V. Ls :** Ça ! N' î cour nén come ene sote ! / Prind des faxhes et des lignrês : / On dit k' end a nén ene flibote / Et nén si long k' on bindea. / **Ma :** Diè ! K' est i don pôvriteus ! / Il est si pôve k' on bribeu.
- VI. Ls :** Si dj' esteu on pô pus ritche, / Dji m' tchedjreu bén, par ma fwè / Di panixheas, d' fenès mitches, / Di crenés plin nosse bodet. / **Ma :** Tinoz ! Vla ene djusse di laecea. / Sitopez mel d' on navea.
- VII. Ls :** / O ça ! Vo ns ci-st arivêyes : / Loucans tertos d' intrer dvins / Shuvoz m' kî a boune volté ! / Por mi, dj' a trové l' moyén. / **Ma :** Nos n' avans k' fé do foirci : / Tos les payroûs sont trawés.
- VIII. Ls :** Bondjoû, binamé gros mâye / Mi binamé gros godon ! / C' est vos ki nos frè nosse pâye / Et nos obtinrè pardon. / **Ma :** Ci serè vos k' drouverrè / Li paradis k' est seré.
- IX. Ls :** Dimandans tertos a s' pere / Li permission d' el bājhî. / **Ma :** Nonfait ! Dimandans a s' mere : / Ele nos l' acoidrè co mî. / Mere di Diè, vis plait-st i bén / Ki nos l' bājhanxhe on moumint ?
- X. L' Aviedje :** Dji vzel permète toû a toû, / Mins ki ç' soeye tot bin doûcmint. / K' on nel bodje nén djus di s' four / Afén k' on nel kibouye nén. / **Ls et Ma :** Ârans ns mây on tél bouneur / Ki d' abressî nosse Sâveu ?
- XI. Ma :** Ké damadje ki cisse djournêye / N' a nén cwénze, saze eures di djoû ! / Nos fréns ene boune regalêye; / Nos fricasrén l' poye et l' oû ! / Dinans vite çou ki ns avans : / Il est târd, nos erirans.
- XII. Ls :** Si târd k' i soeye fihans ene ôbåde / So nos flûtes et nos hôbwès. / Vén vier cial, cuzén Eråde ! / Ti djowes si bén sol xhuflet. / **Tertos :** Turlutu et turlutu; / Adîè, binamé Djezus !